

Toruń, 13.04.2021 r.

mgr Kinga Czechowska
Wydział Nauk Historycznych
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Działania polskiej dyplomacji wobec „kwestii żydowskiej” w latach 1932-1939

(Promotor: dr hab. Krzysztof Kania, prof. UMK)

Okres międzywojenny z pewnością nie stanowi początku obecności „kwestii żydowskiej” w różnych programach politycznych. Inność i odrębność Żydów odbierana była jako problematyczne zjawisko także i wcześniej, co od czasów nowożytnych skutkowało formułowaniem „kwestii żydowskiej” przez wiele różnych środowisk. Celem mojej pracy jest zbadanie jak polska dyplomacja w latach 1932-1939 określała „kwestię żydowską” i jakie działania w związku z tym podejmowała. Ponieważ Żydzi byli obywatelami polskimi, zrozumiałe jest, że ich położenie znajdowało się w sferze zainteresowań polityki wewnętrznej. Natomiast jest mniej oczywiste, by rozpatrywać ich sytuację jako część polityki zagranicznej, tak jak to czyniono, przynajmniej częściowo, w Drugiej Rzeczypospolitej. Z tego powodu słuszne wydaje się pytanie o przyczyny: dlaczego Ministerstwo Spraw Zagranicznych, kierowane przez Józefa Becka, wyrażało zainteresowanie tym problemem?

Podstawę niemal każdego sposobu pojmowania „kwestii żydowskiej” stanowi połączenie problemu i rozwiązania. Co polska dyplomacja postrzegała jako problem i jak chciała go rozwiązać? Jakie działania były planowane i omawiane w MSZ i jakie kroki ostatecznie podejmowano? Jaki wpływ miały na to czynniki związane z sytuacją w kraju, a jaki – sytuacja międzynarodowa? W jaki sposób „kwestia żydowska” w rozumieniu polskich dyplomatów zmieniała się w czasie (we wskazanym okresie)?

Najważniejsze źródła historyczne dla tego tematu to dokumenty dyplomatyczne: z zespołów Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP oraz przedstawicielstw dyplomatycznych (ambasady, poselstwa), a także – w mniejszym stopniu – brytyjskiego Foreign Office i Colonial Office. Użyteczne były również wspomnienia i diariusze polskich dyplomatów oraz inne źródła drukowane. Tylko poprzez analizę tych dokumentów możliwe było określenie, jakie pojedyncze sprawy przekładały się na zainteresowanie polskiej dyplomacji „kwestią

żydowską”. Ponadto dokumenty brytyjskie pozwoliły na ukazanie perspektywy drugiej strony, jaką często dla analizowanego problemu była właśnie Wielka Brytania.

Cezury czasowe dysertacji to lata 1932-1939, kiedy ministrem spraw zagranicznych był Józef Beck (od 2 listopada 1932 r. do wybuchu wojny niemiecko-polskiej 1 września 1939 r., a więc z pominięciem ostatnich 30 dni jego ministerium). We wskazanym okresie polscy Żydzi – a także państwo polskie – zmagali się z konsekwencjami Wielkiego Kryzysu, a w Europie widoczny był wzrost antysemityzmu. Co więcej, istotnym punktem zwrotnym stało się dojście do władzy Adolfa Hitlera w 1933 r. i początek antyżydowskich prześladowań ze strony władz państwowych w Niemczech. Jaki wpływ na działania polskiej dyplomacji w „kwestii żydowskiej” miały te elementy stałe z jednej strony i zmienne – z drugiej?

Praca składa się z pięciu rozdziałów, wstępu i zakończenia. Rozdział pierwszy dotyczy Centrali MSZ w Warszawie, jej struktury, kadr i zadań w różny sposób związanych z „kwestią żydowską”. Rozdział drugi to analiza problemów mniejszości i uchodźców, jakimi zajmowała się Liga Narodów i które dotyczyły również ludności żydowskiej. Rozdział trzeci ukazuje relacje pomiędzy Żydami obywatelami polskimi za granicą i „kwestią żydowską” w kraju: dotyczy zarówno stosunku MSZ do tej grupy obywateli, jak i ich reakcji na zajścia antyżydowskie w kraju. W kolejnym rozdziale przeanalizowano działania polskiej dyplomacji podejmowane w związku z głównym rozwiązaniem, jakie od 1936 r. wskazywała ona dla „kwestii żydowskiej”: poprzez emigrację. W rozdziale ostatnim ukazano wysiłki na rzecz zablokowania możliwości reemigracji polskich Żydów, które stały się kluczowe od 1938 r., a także zmiany, jakie zaszły w postrzeganiu „kwestii żydowskiej” w tym ostatnim okresie.

Kinga Bernasik

Toruń, April 13th, 2021

Kinga Czechowska, M.A.
Faculty of History
Nicolaus Copernicus University in Toruń

Summary of the doctoral dissertation

The Polish Diplomacy and the "Jewish Question", 1932-1939

(supervisor: associate professor Krzysztof Kania)

The interwar period was certainly not a starting point of the presence of the so-called "Jewish question" or "Jewish problem" in political ideologies. The "otherness" of Jews was perceived as a problem long before that, which resulted in many different groups addressing the "Jewish question" in their own way. In my dissertation I wanted to examine how Polish diplomacy understood the "Jewish question" in the years 1932-1939 and what actions were taken in accordance with that. Since Jews were Polish citizens, it seems apparent why their situation was of interest to internal policy. However, it is less obvious to consider the "Jewish question" as a part of foreign policy, the way it was partially considered in the Second Republic of Poland. Therefore, it is reasonable to look for an explanation: why did Polish Ministry of Foreign Affairs, headed by Józef Beck, demonstrate an interest in that problem?

In the core of almost every understanding of the "Jewish question" we can see a combination of a problem and a solution. What Polish diplomacy believed to be the problem and what solution was proposed? What actions were planned and discussed by Ministry of Foreign Affairs and what measures were actually taken? How important were the factors connected with the internal situation in the country on the one hand and with the international situation on the other? How did the "Jewish question" as seen by Polish diplomats alter over time (in the given period)?

The most significant historical sources for this doctoral dissertation were diplomatic documents: those of Polish Ministry of Foreign Affairs and its diplomatic representations (embassies, legacies) and - to a smaller extent - of Foreign Office and Colonial Office of the United Kingdom. Memories of Polish diplomats and other printed documents were also useful. Only by analysis of these sources it was possible to find out what singular issues determined the interest of Polish diplomacy in the "Jewish question". Moreover, the British

documents enabled a perspective of the “other side” to be included in the narracy, as this “other side” quite often for this problem was Great Britain.

My dissertation is limited to the years 1932-1939 when it was Józef Beck who headed the Ministry of Foreign Affairs (since November 2nd, 1932 to the outbreak of the German-Polish war on September 1st, 1939 and therefore without his last 30 days in office). In the given period Polish Jews – and the Polish state – were still struggling with the consequences of the Great Depression and there was a visible growth of anti-Semitism in Europe. Moreover, it was a significant turning point when Adolf Hitler rose to power in 1933 and the state-sponsored anti-Jewish persecution began in Germany. What influence on the “Jewish question” in Polish diplomacy had those elements of continuity on the one hand and many occurring changes on the other hand?

This dissertation is divided into five chapters. Chapter one is focused on the Ministry of Foreign Affairs operating from Warsaw, its structures, personnel and tasks that were in many different ways connected with the “Jewish question”. Chapter two provides an analysis of how minority and refugee problems were handled by the League of Nations and how relevant it was for the “Jewish question”. Chapter three is focused on relations between Polish Jews abroad and the “Jewish problem” in Poland: how Polish diplomacy was approaching them and what were their reactions to anti-Jewish disturbances in the country. In the center of the next chapter is the main solution that Polish diplomacy sought for the “Jewish question” since 1936: Jewish emigration. The final chapter provides an analysis of the efforts taken by Polish diplomats to prevent a Jewish remigration to the country. It was a crucial part of their actions since 1938, when many changes influenced their perception of “the Jewish question”.

Józef Cechowski